

ІННОВАЦІЙНА СКЛАДОВА БЮДЖЕТНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

ВОРОНКІНА Н. В.

аспірантка

Київ

В Україні, на жаль, замість необхідної для виходу з кризи активізації науково-технічного прогресу, підтримки прогресивних технологічних зрушень відбулася фактична відмова від активної державної політики щодо стимулювання НТП та інноваційної активності, скоротилися витрати на відтворення людського капіталу. Інструментарій економічної політики попереднього етапу формування ринкових засад господарювання не був спрямований на забезпечення якісних перетворень — інноваційного розвитку, оновлення структури виробництва, подолання глибокої диференціації доходів тощо.

Забезпечення довгострокового благополуччя українського суспільства можливо тільки в одному випадку — якщо українська економіка досягне високої стійкої конкурентоспроможності в умовах глобальної конкуренції між країнами. У найближчі 100 років тільки ті економіки будуть найбільш конкурентоздатними, в основі яких лежать не грошовий і матеріально-речовинний капітал, а інтелектуальні ресурси. У доступний для огляду період найвищі кількісні та якісні (рівень життя населення, екологічна безпека, тривалість життя) показники зростання будуть забезпечувати такі галузі, як біотехнології, інформаційно-комунікаційні технології, нанотехнології, створення нових матеріалів, несиловинні джерела енергії, транспорт, технології, пов'язані з захистом довкілля. У результаті буде відбуватися стрімке посилення міжнародної конкуренції за інтелектуальні ресурси, що диктує необхідність впровадження всебічних заходів з формування і розвитку інтелектуального капіталу й економічних заходів по запобіганню його вимивання.

Багатоаспектні проблеми соціально-економічного розвитку країни в цілому та його інноваційну складову розглядали у своїх наукових працях: Гець В. М., Ковальчук С. В., Романюк С. А., Сунцова О. О, Форкун І. В та інші.

Незважаючи на значний досвід наукових пошуків, економісти, юристи, політологи та управлінці й досі не дійшли єдиного висновку щодо управління розвитком соціально-економічної інфраструктури.

Враховуючи курс на європейську інтеграцію України та амбітне завдання ЄС перетворитися до 2010 р. у найбільш конкурентоспроможну й динамічну економіку знань у світі, наша країна не може не прийняти основні засади цієї стратегії ЄС як платформу для інтеграції та подолання існуючого економічного й технологічного

розриву з країнами — членами ЄС. Від швидкості просування у цьому напрямі значною мірою залежать терміни та формат інтеграційних процесів, перспективи України у глобальному світі.

Однак, незважаючи на високий науковий рівень теоретико-методологічних досліджень основ інноваційної економіки і практичних аспектів її реалізації, до цього часу залишаються недостатньо розробленими багато теоретичних і прикладних проблем формування інноваційної політики держави, адекватної вимогам побудови постіндустріального суспільства на етапі нарощування темпів економічного зростання.

Зокрема, поглибленого опрацювання потребують проблеми визначення ефективних шляхів і необхідних умов для переходу України в стан постіндустріального інноваційного суспільства, аналізу та коригування пов'язаних з новими технологіями складних соціально-економічних і технологічних процесів. Активізація інноваційної діяльності безпосередньо обумовлена формуванням розгорнутої системи мотивації інноваційної діяльності, створенням сучасного організаційно-економічного механізму цієї діяльності. Саме організаційний бік нововведень значною мірою визначає темпи науково-технічного прогресу на підприємствах, в економіці в цілому, і, в кінцевому рахунку, економічне зростання країни.

Метою статті є визначення особливостей та напрямів удосконалення інноваційної складової бюджетно-економічного механізму регулювання соціально-економічних процесів розвитку України.

З початку 1990-х років в Україні почали наростати кризові явища у соціально-економічному розвитку. Серед основних ознак загальносистемної кризи українського суспільства, у тому числі глибокої економічної кризи, можна назвати такі:

- ✦ істотне падіння виробництва національного доходу та валового внутрішнього продукту при загальному скороченні фізичного обсягу товарної продукції та послуг;
- ✦ інфляційні процеси, які деформували систему грошово-кредитного обігу, підірвали загальну валютно-фінансову та економічну стабільність у країні;
- ✦ зростання бюджетного дефіциту та дефіциту платіжних балансів, що призводили до згортання товарного виробництва, не дозволяли здійснювати його структурні перетворення;
- ✦ різке зниження життєвого рівня населення;
- ✦ зростання чисельності безробітних та масове поширення прихованого безробіття [1].

Глибокою економічною кризою були охоплені усі без винятку регіони України. Кризові явища та процеси у різних регіонах мали свої особливості, що пов'язано насамперед з відмінностями основних економічних структур регіонів.

За стратегічними цілями соціально-економічного розвитку України у середньо- та довгостроковій перспективі передбачається: суттєве підвищення якості та ефективності економічного зростання на базі підтримки високих темпів технологічного оновлення; досягнення відчутного ефекту від структурно-технологічної модернізації економіки та інноваційного інвестування; забезпечення зростання ВВП за темпами, наближеними до його двократного збільшення і досягнення рівня 1990 р. наприкінці періоду; динамічне підвищення рівня і якості життєвих стандартів населення; активна інтеграція України у світогосподарську систему з дотриманням вимог економічної безпеки; інституційна підтримка та реалізація конкурентних переваг України на міжнародній арені; скорочення розриву в економічному розвитку між Україною і розвиненими країнами.

Більшість проблем в економіці України породжена не недостатньою присутністю у ній держави, а неефективністю державного регулювання економіки, і насамперед – неефективним використанням державних коштів, про що свідчить, зокрема, структура державних видатків на економічну діяльність, а також обсяг і структура державних інвестицій в основний капітал [3].

На сьогодні в Україні одним із головних напрямів державної політики є подолання кризових явищ у суспільстві та стабілізація макроекономічних показників. Вагомим інструментом для забезпечення їх стабілізації є бюджетні інвестиції.[2]

Незважаючи на те, що існує тісна залежність між довготривалим економічним зростанням та обсягом основного капіталу, інфраструктурою та людським капіталом, результати порівняльного аналізу економічного розвитку різних країн не дають можливості зробити висновок про наявність статистично значимої залежності між державними інвестиціями та рівнем ВВП на душу населення чи темпами економічного зростання. Державні інвестиції в Україні часто використовуються для реалізації великомасштабних проектів, за якими стоять цілком конкретні інтереси певних економічних агентів, що дуже часто веде до неефективного використання коштів.

Частка видатків на економічну діяльність в Україні (5,1%) перевищує її середній рівень як у розвинених, так і в нових країнах – членах ЄС (відповідно 4,5 і 5,0%) і є нижчою за цей показник лише у таких країнах, як Чехія, Греція, Угорщина, Мальта, Словаччина. Дещо вищою є також частка видатків на підтримання громадського порядку і безпеки. Натомість частка коштів, що виділяється на культуру, релігію, відпочинок, а також на охорону навколишнього середовища, є нижчою за середньоєвропейський рівень. Проте навіть за однакової частки цих коштів ефективність видатків у європейських країнах та в Україні є різною, а тому різною є якість виконання державних функцій [5].

Враховуючи те, що 11,9 – 18,4% (протягом 2002 – 2008 рр.) від Зведеного бюджету України витрачається на економічну діяльність[4], можна зробити висновок про активну участь держави в економічних процесах у країні. Але неефективність використання державних фінансів не дозволяє державі суттєво змінити сучасний стан деяких галузей економіки, на які спрямовуються величезні обсяги державних видатків (сільське господарство, вугільна промисловість тощо).

Слід відзначити ще одну особливість транзитивної економіки, зокрема те, що видатки спрямовуються в основному на підтримку збиткових секторів (згадувані уже сільське господарство, вугільна промисловість та інші). Видатки на продуктивні сектори, такі як інфраструктура та відповідна заробітна плата для висококваліфікованого персоналу, досить помірні.

За прогнозно-аналітичними сценарними оцінюється інвестиційно-інтенсивна з підвищенням конкурентоспроможності країни макроекономічна ситуація розвитку подій. Період 2007 – 2015 рр. має стати важливим етапом прискорення економічного та соціального розвитку України шляхом здійснення прогресивного характеру структурних перетворень в економіці, поглиблення її зовнішньої інтегрованості та значного поліпшення діяльності ринкових інститутів. Створення умов для ефективного і динамічного економічного зростання, що базується на інвестиціях, які забезпечують структурно-технологічну модернізацію вітчизняної економіки та стабільне підвищення добробуту громадян України, стає головною стратегічною метою макроекономічної політики держави в середньо- та довгостроковій перспективі [6].

Практика розвитку фінансових відносин ще раз підтверджує це і вимагає, *по-перше*, формувати Державний бюджет України і Державну програму соціально-економічного розвитку України на основі єдиної концепції суспільно-економічного розвитку і в контексті загальнодержавної фінансово-економічної політики; *по-друге*, досконалого аналізу та оцінки соціально-економічного стану регіонів і держави та розробки реальних макроекономічних показників розвитку на плановий рік і перспективу; *по-третє*, виконання Державного бюджету і Державної програми соціально-економічного розвитку має проходити у руслі єдиних підходів, цілісного механізму, ефективних норм і методів організації фінансово-економічних відносин; *по-четверте*, додержання загальних принципів економічного розвитку і, насамперед, принципу формування і виконання доходів бюджету за рахунок платежів, які активно і ефективно впливають на виробництво, виконання показників економічного розвитку, а не шляхом розширення кількості податків і зборів, як сьогодні відбувається, та використання емісійних джерел поповнення бюджету; *по-п'яте*, проведення належного, своєчасного контролю та піднесення рівня відповідальності за стан виконання доходів бюджету та показників соціально-економічного розвитку регіонів, міністерств (відомств), держави в цілому.

Державне регулювання суспільно-економічними процесами має зводитись до того, щоб прискорити обі-

говість фінансових ресурсів і, насамперед, шляхом усунення невикористаної практики руху зустрічних потоків фінансових ресурсів [4]. Це стосується взаємовідносин між бюджетами різних рівнів і, що не менш важливо, між бюджетами та юридичними особами. Особливої ваги набувають відносини підприємств з бюджетом в частині сплати податків, а також повернення і відшкодування зайво внесених сум податків і зборів до бюджету [5].

Вирішення проблеми ефективності інвестицій вимагає насамперед поліпшення відповідних бюджетних процедур. Українським нормам і правилам бракує прозорих пріоритетів і формалізованих критеріїв, на основі яких здійснюється відбір інвестиційних проектів. Рішення про використання державних коштів з метою фінансування певних інвестиційних проектів недостатньо узгоджуються між різними органами державної влади, причому окремі компоненти інвестиційних витрат, інвестиції та поточні видатки, коротко- та довготермінові цілі досить слабо пов'язуються між собою [7]. Необхідною умовою глобального середовища стає наближення законодавчих систем різних країн. Вводяться єдині правила в галузі фінансових систем, проходить уніфікація податків, вимоги щодо правил соціального страхування та інше. Для більш швидкої інтеграції в ЄС та підвищення конкурентоспроможності країни необхідно, щоб прийняті законопроекти відповідали міжнародним вимогам і стандартам. Тому дуже важливою стає координація дій країн у цьому напрямі. Прикладом такої координації є країни ЄС. Так для країн ЄС створені нові фінансові інститути – Європейський центральний банк та Європейська система центральних банків. Виконання рішення Європейського банку є обов'язковим для всіх банків країн ЄС [5].

ВИСНОВОК

Враховуючи глобалізаційні процеси, що впливають на складові соціально-економічного розвитку, слід зазначити, що тільки за наявності національної стратегії соціально-економічного розвитку, яка враховує особливості країни, можна досягти певних результатів

Для розвитку господарської діяльності економічно розвинених областей держави необхідно спрямовувати бюджетні асигнування, що здатні у стислі терміни забезпечити економічну віддачу. Внаслідок цього збільшаться надходження до дохідної частини державного і місцевих бюджетів, а також більше бюджетних коштів виділятиметься на фінансову підтримку слаборозвинених територій. При цьому реформування бюджетних відносин має сприяти врівноваженню інтересів різних рівнів влади та використанню коштів державного й місцевих бюджетів для розв'язання завдань економічної й політичної стабілізації суспільства. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Гальчинський А. С. Інноваційна стратегія українських реформ / Гальчинський А. С., Геєць В. М., Кінах А. К., Семиноженко В. П. – К. : Знання України, 2002. – 326 с. – Бібліогр. : с. 313 – 326. ISBN 966-95920-3-8.

2. Ковальчук С. В. Фінанси : Навч. посібник / Ковальчук С. В., Форкун І. В. – Львів : Новий світ- 2000, 2006. – 568 с.

3. Онікієнко В. В. Інноваційна парадигма соціально-економічного розвитку України / Онікієнко В. В., Ємельяненко Л. М., Терон І. В. / За ред. В. В. Онікієнка. – К. : РВПС України НАН України, 2006. – 480 с.

4. Романюк С. А. Політика регіонального розвитку в Україні: сучасний стан і нові можливості: регіон. дослідж. : Монографія / Романюк С. А. – К. : Вид-во УАДУ, 2001. – 112 с.

5. Соколовська А. М. Економічна функція держави та особливості її виконання в Україні / Соколовська А. М. // Економіка України. – 2008. – № 3. – С. 20 – 33.

6. Геєць В. М. Стратегічні виклики XXI століття суспільству та економіці України: в 3 т. / за ред. В. М. Геєця, В. П. Семиноженка, Б. Є. Кваснюка. – К. : Фенікс, 2007. – Т. 1 : Економіка знань: модернізаційний проект України. – 544 с.

7. Сунцова О. О. Фінансові аспекти соціально-економічного розвитку держави та її регіонів: монографія / О. О. Сунцова. – К. : Міністерство освіти і науки, 2009. – 300 с. – Бібліогр. : с. 289 – 300. – іл. 28. – ISBN 978-966-479-018-2.

8. Геєць В. М. Трансформаційні процеси та економічне зростання в Україні / За ред. акад. НАН України В. М. Геєця. – Харків : Вид-во «Форт», 2003. – 440 с.

9. Федулова Л. І. Корпоративні структури в стратегії соціально-економічного розвитку регіонів / Л. І. Федулова // Регіональна економіка. – 2007. – № 3. – С. 7 – 17.

10. Сенчагов В. К. Финансы, денежное обращение и кредит : Учебник / В. К. Сенчагов, А. И. Архипов и др. – М. : ТК Велби, Изд-во Проспект, 2008. – 720 с.

11. Ястремский О. І. Основи макроекономіки / Ястремский О. І., Гриценко О. Г. – К. : Товариство «Знання», КОО, 1998. – 714 с.